

Haastattelut

Perinteentutkija, kulttuurigerontologi ja sukupuolentutkija

Haastattelussa hiljattain eläköitynyt Sinikka Vakimo

Anna Kinnunen ja Pihla Maria Siim

Itä-Suomen yliopiston kulttuurintutkimuksen koulutusohjelmassa koettiin reilu vuosi sitten haikkeita hetkiä, kun 1980-luvun lopulta lähtien talossa vaikuttanut Sinikka Vakimo siirtyi eläkkeelle perinteentutkimuksen yliopistonlehtorin tehtävästä. Muutos oli tuntuva koko oppiaineyhteisölle; Sinikka oli pidetty opettaja, ohjaaja ja työkaveri, jonka aikaansaava ote ja laaja tietotaito tuntuivat hitsautuneen osaksi joensuulaista kulttuurintutkimusta. Tutkijana Sinikka tunnetaan erityisesti kulttuurigerontologisesta tutkimuksesta, jossa tarkastelun keskiössä voivat olla esimerkiksi juuri eläköitymisen kaltaiset, ikääntymiseen kytkeytyvät elämän taitekohdat ja siirtymät. Tavatessamme Sinikan Zoomin äärellä yksi keskustelumme teemoista pureutuikin nimenomaan eläköitymiseen liittyviin käsityksiin ja käytänteisiin, joissa Sinikka näkee syytä muutoksiin.

Urapolkua uurtamassa

Uusimaalaisessa maalaiskylässä Tuusulassa varttuneen Sinikan akateeminen ura alkoi vuonna 1980, kun hän päätyi opiskelemaan Helsingin yliopistoon suomalaisen ja vertailevan kansanrunoustieteen ja uskontotieteen yhteisen pääsykokeen kautta. Kyse oli nimenomaan alalle ”pääytymisestä”, sillä monen muun humanistin tavoin Sinikalla ei alkuun ollut yhtä selkeää kiinnostuksenkohdetta. Sen sijaan tietä ohjasi intuitio ja vielä jäsentymätön kiinnostus humanistisia ja yhteiskuntatieteellisiä aloja kohtaan. Opintojen alussa ajatuksena oli suuntautua uskontotieteeseen, mutta käytännössä oma akateeminen koti alkoikin muotoutua kansanrunoustieteen äärelle:

Aika nopeasti, kun kävin joitain uskontotieteen kursseja, huomasin, ettei se ehkä olekaan sitä, mikä minua kiinnostaisi. Kansanrunoudentutkimuksen puolella oli paljon kiinnostavampaa porukkaa, ja aika pian liityin näiden nefalaisten joukkoon, koin heidät samanhenkisiksi ja viihdyin heidän kanssaan. Sitä kautta kiinnityin kansanrunoudentutkimukseen.

Myöhemmin ”nefalaisista” eli kansanrunoudentutkimuksen ainejärjestöläisistä löytyi myös puoliso, tutkijana sittemmin niin ikään pitkän uran tehnyt Jyrki Pöysä. Toiminta ainejärjestössä sujuvoitti sopeutumista yliopistomaailmaan, joka oli Sinikalle alkuun sikäli vieras, ettei hänen oma perhetaustansa ollut akateeminen. Hän on lähtöisin alemmasta sosiaaliluokasta,



viisilapsisesta yksinhuoltajaperheestä. Omia lähtökohtia ei voinut olla tiedostamatta ympäristössä, jossa monen muun opiskelijan perhetausta oli toisenlainen:

Kyllä se korostui Helsingin yliopistossa, minullekin tutuissa opiskelukavereissa oli monia sellaisia, joilla oli akateemiset vanhemmat tai sitten oli akateemisia sukuja, professorisukuja. Oman oppiaineen professorit tai opettajat saattoivat myös kohista, että nyt on tulossa sen ja sen lapsi opiskelemaan meille ja nyt tulee se ja se. Olin että ahaa, täällä on tällaiset kuviot! Mutta toisaalta en kuitenkaan muista sellaista häkeltymistä tai ajatusta siitä, että en pystyisi tai tämä on nyt jotain ihan mahdotonta, että en pysty tätä oppimaan tai en voisi olla täällä. Ehkä se minun poliittinen taustani on tuonut sen, että on jonkinlainen ymmärrys luokkaeroista ja muista tällaisista asioista, ehkä sitä kapinoi niitä vastaan, että kyllä minä pärjään.

Poliittisella taustallaan Sinikka tarkoittaa hänelle erityisesti nuoruudessa ja iltalukioaikoina tärkeäksi muodostunutta aktivismia ja järjestötoimintaa, kuten toimintaa iltaopiskelijoiden liitossa. Tämä synnytti eräänlaista kapinahenkeä eli halua murtaa luokkarajoja ja tehdä toisin kuin oman perhetaustan perusteella oli odotettavissa. Vielä lukioaikana itse opiskelu saattoi kuitenkin tuntua muuhun elämään nähden toisarvoiselta. Nauraen hän muisteleeekin, kuinka lukion englanninopettaja ”taisi joskus huomauttaa, että pitäisikös sinun, Sinikka, välillä opiskellakin”. Vaikka omasta perheestä ja suvusta ei juurikaan löytynyt esikuvia akateemiselle uralle, lähipiiri suhtautui opintoihin kannustavasti ja arvosti muutenkin opiskelua ja lukemista. Yliopistoon päätyminen tuntuikin Sinikasta luontevalta. Tärkeänä yliopistouransa lähtökohtien kannalta hän pitää myös sitä, ettei hänen oma perheensä koskaan luonut paineita pärjäämisestä tai uralla etenemisestä, toisin kuin joidenkin akateemisista perheistä tulleiden opiskelutovereiden kohdalla saattoi olla.

Toiminta ainejärjestö Nefassa veti Sinikkaa yhä kiinteämmin osaksi alan opiskelija- ja tutkijayhteisöä. Varsinainen tutkimuksellinen kiinnostus alaa kohtaan syntyi vähitellen opinäytetöiden myötä. Jo proseminaarivaihe osoittautui jatkon kannalta merkitykselliseksi, sillä tällöin alkoi suuntautuminen kohti kulttuurigerontologista tutkimusta:

Proseminaarissa sain jostain syystä alkuun sellaisen ihan älyttömän aiheen kuin Sibelius-kaskut. En enää muista, annettiinko aihe minulle vai miksi sen valitsin, mutta tein sen kanssa ihan hirveästi töitä – etsin aineistoa ja luin ja kävin ohjauksessa – mutta en osannut tehdä aineistolle mitään, en jotenkin nähnyt siinä mitään mieltä. Jossain vaiheessa sitten juttelin asiasta kansanrunoutentutkimuksen silloisen professorin Leea Virtasen kanssa, ja Leea sitten ihan vain heitti minulle, että mitäs jos alkaisit tutkimaan vanhuutta, sitä on tutkittu vähän. Sitten minä teinkin proseminaariin geroantropologisen kirjallisuuskatsauksen siitä, millaisia antropologisia vanhuuteen liittyviä tutkimuksia oli siihen mennessä tehty ja millaisia lähestymistapoja niissä oli käytetty. Siitä se sitten lähti.

Jatkon kannalta olennaiseksi osoittautui myös kiinnostuminen antropologiasta ja etnografisista menetelmistä, jotka tulivat vahvasti esiin 1980-luvun alun Helsingin yliopiston kansanrunoustieteen opetuksessa. Oppiaineessa alettiin tuolloin myös painottaa populaarikulttuurin, nykyperinteen ja arjen tutkimuksen tärkeyttä. Tämä jakoi opiskelijoita niihin, jotka jatkoivat ”vanhaa linjaa” keskittyen esimerkiksi kansanrunouteen ja mytologiaan sekä toisaalta niihin, jotka suuntautuivat Sinikan tavoin enemmän antropologiaan ja yhteiskuntatieteisiin. Noista ajoista Sinikka muistaa erityisen inspiroivina sosiologi Erving Goffmanin näkemykset ihmisten välisen vuorovaikutuksen periaatteista ja James Spradleyn kenttätyön metodikirjat sekä Paul Willisin *Koulun penkiltä palkkatyöhön* -tutkimuksen ja laajemminkin brittiläisen kulttuurintutkimuksen esiinmarssin. Haastattelussamme hän muisteleeekin nauraen, kuinka innostus näihin tutkimussuuntiin tuntui tuolloin ”uudelta, jännältä ja hienolta”.



Etnografisten menetelmien ääreen Sinikka pääsi tehdessään pro gradu -tutkielmaansa Helsingin eläkeläistansseista. Vähän tätä ennen ilmestyi myös Sinikan ensimmäinen tieteellinen artikkeli. Siitä kertoessaan Sinikka nostaa lämmöllä esille kansanrunoustieteen assistenttina tuolloin toimineen Outi Lehtipuron, jota hän kuvaa kannustavaksi ja innostavaksi keskustelijaksi:

Outi oli semmoinen, joka aina innostui ja oli aina valmis keskustelemaan. Antoi luettavaa milloin mistäkin aiheesta. Todella tärkeä silloin opiskeluaikana. Hänhän mut kannusti sitten kirjoittamaan *Suomen antropologiaan* proseminaariryöni pohjalta. Siitä tuli minulle ensimmäinen tieteellinen artikkeli vuonna 1984. Että Outi oli se, joka tarttui siihen ja sanoi, että kannattaisi kirjoittaa, ja muistaakseni hän toimittikin tai ainakin auttoi mua sen artikkelin kirjoittamisessa. Ja järjestihän Outi myös sen tosi innostavan ruotsalaisen etnologian seminaarinkin, jossa luettiin ruotsalaisia tutkimuksia ja opittiin hieno *kulturanalys*-käsite. Ja sit tehtiin vielä se Tukholman-opintomatkakkin. Tästä seminaarista tuli monelle meistä opiskelijoista tärkeä tutkimusotteen suuntaaja tulevaisuudessa.

Helsingin eläkeläistansseja käsittelevä etnografinen pro gradu -tutkielma sai jatkoa samaa aihetta käsittelevästä liseniaatintutkielmasta vuonna 1992. Sinikan väitöskirja valmistui vuonna 2001, ja siinä hän tarkasteli etnografisen aineiston ohella erilaisista tekstityypeistä tulkittavissa olevia kulttuurisia vanhuusdiskursseja ja näiden kytkentää vanhan naisen elämäkäytäntöihin. Molemmat jatko-opintoihin liittyvät tutkimukset valmistuivat silloisen Joensuun, nykyisen Itä-Suomen yliopiston perinteentutkimuksen oppiaineessa. Muutto Pohjois-Karjalaan oli tapahtunut professori Anna-Leena Siikalan houkuttelemana:

Aika pian maisteriksi valmistumisen jälkeen tuli tieto, että Joensuussa olisi kulttuurintutkimuksen amanuenssin paikka vapaana. Anna-Leena Siikala taisi soittaaakin siitä minulle – hänhän oli siis ohjannut minun graduni, ja hänet oli valittu vuonna 1988 perinteentutkimuksen professoriksi Joensuuhun. Hän kyselikin meitä muuttamaan Joensuuhun. Sittenpä lähdimme: otin paperit ulos, hain paikkaa ja sainkin sen. Olin ensin äitiyslomalla, ja varsinaisesti aloitin amanuenssin työtehtävät vuoden 1989 alusta.

Joensuusta muodostui koti, johon perhe asettui asumaan. Oltuaan muutaman vuoden kulttuurintutkimuksen amanuenssina Sinikka siirtyi vasta perustettuun perinteentutkimuksen assistentin virkaan, joka muuttui myöhemmin yliassistentuuriksi. Vuonna 2009 yliassistentin virka muutettiin toistaiseksi voimassa olevaksi yliopistonlehtorin tehtäväksi, josta Sinikka lopulta eläköityi. Työvuosiin mahtui myös lyhyitä hyppyjä toisiin yliopistoihin ja tutkimus- ja opetustehtäviin, kuten tutkijavierailu Britanniassa sekä sukupuolentutkimuksen ja perinteentutkimuksen professuurien hoito Itä-Suomen yliopistossa 2010-luvun alkupuolella. Tärkeää oli myös osallistuminen joihinkin tutkimushankkeisiin, joista viimeisin oli Koneen Säätiön rahoittama ja professori Maija Könösen johtama projekti *Normaalien rajoilla. Dementian ja vanhuuden kulttuuriset merkitykset Suomessa ja Venäjällä*.

Lisäksi uraan on mahtunut monenlaisia akateemiseen maailmaan liittyviä tehtäviä erilaisten seminaarien järjestelyistä tieteellisissä lehdissä ja muissa tieteellisissä luottamustehtävissä toimimiseen. 1990-luvun alkupuolella Sinikka oli yhdessä joensuulaisten kollegoidensa kanssa herättelemässä henkiin alun perin vuonna 1937 perustettua Suomen Kansantietouden Tutkijain Seuraa. Myöhemmin hän toimi myös seuran johtokunnassa ja esimiehenä. Lisäksi hän oli mukana tekemässä pitkälti Jyrki Pöysän ponnisteluiden seurauksena vuonna 1994 perustettua *Elektroloristia/Elorea*. Sinikka muistelee, kuinka lehden tekeminen vaati "alkuvuosikymmenenään ja vielä pitkään sen jälkeenkin tavallisen toimitustyön lisäksi hurjan paljon käsityötä", sillä artikkeleita piti "kääntää" manuaalisesti HTML-kielelle ja lehden



formaattiin. Paitsi toimituskunnassa, Sinikka on toiminut myös lehden päätoimittajana 2000-luvun alkuvuosina. Päätoimittajakaudesta Sinikka kertoo olevansa siinä mielessä ylpeä, että silloin lehdelle luotiin referee-käytännöt ja siirryttiin noudattamaan niitä, mikä ei vielä tuolloin ollut kaikissa tieteellisissä lehdissä itsestään selvää.

Kolme tärkeää viiteryhmää

Kysyessämme Sinikalta hänen uransa tärkeimmistä innostajista ja opettajista hän ei nimeä yksittäisiä tutkijoita tai teoreettisia keskusteluita. Sen sijaan hän nostaa esille perinteentutkimuksen ja oman yliopiston monialaisen kulttuurintutkimuksen lisäksi gerontologian ja sukupuolentutkimuksen kokonaisuudessaan; ne vaikuttivat keskeisinä näkökulmina koko hänen tutkijanuransa ajan. Verkostoituminen gerontologian kentille alkoi kunnolla nuorena tutkijana Joensuun ensimmäisinä vuosina. Tällöin Sinikka löysi tiensä Suomen Akatemian järjestämälle monitieteiselle gerontologian tutkijakurssille. Kurssilaiset kokoontuivat muutamana vuoden ajan, ja näissä paripäiväisissä koulutuksissa Sinikka tutustui paremmin monitieteiseen gerontologiseen tutkimukseen sekä gerontologeihin ja sosiaaligerontologeihin Suomessa. Tätä kautta rakentui viiteryhmä, jolta sai tukea siihen, mitä ikänäkökulma voisi tutkimuksessa merkitä ja miten sitä lähestyä. Yhtenä arvokkaana keskustelualustana hän nostaa esille myös *Gerontologia*-lehden, jonka toimituksessa Sinikka on toiminut ajoittain viime vuosiin asti.

Gerontologinen näkökulma kytkeytyi kuin itsestään folkloristiikkaan 1990-luvulla vasta muotoutumassa olleessa tutkimusalassa, kulttuurigerontologiassa. Sen kehittämisessä olivat aktiivisia pohjoismaalaiset ja erityisesti tanskalaiset tutkijat, kuten Birgitte Rørbye, Anne Leonora Blaakilde ja Christine Swane. He järjestivät vuonna 1997 Kööpenhaminassa ensimmäisen kansainvälisen kulttuurigerontologian symposiumin, johon myös Sinikka sai kutsun ja joka on sittemmin jatkanut kokoontumisiaan aina kahden tai kolmen vuoden välein eri puolilla Eurooppaa. Kulttuurigerontologia oli tutkimussuuntana ja terminä tuolloin aivan uusi, ja sen tutkijoista muodostui Sinikalle yksi viiteryhmä, johon kiinnittyä.

Mulle on ollut tosi tärkeitä nämä tämmöiset porukat, ryhmät ja viiteryhmät, joiden kanssa keskustella ja joilta on saanut tukea. Kulttuurigerontologien lisäksi tärkeä porukka on ollut naistutkijat. Joensuussahan alettiin työstämään 90-luvun alkupuolella naistutkimuksen opintokokonaisuutta, ihan talkoovoimin, eri oppiaineiden kesken, ja mä olin siinä sitten mukana kanssa. Sitä kautta tuli just nämä tutkijanaiset yhdeksi viiteryhmäksi minullekin.

Sinikka kertookin naistutkimuksen vaikuttaneen häneen vahvasti. Opetusministeriö osoitti 1990-luvun alussa merkittäviä määrärahoja alan professuurien perustamiseen eri yliopistoihin, ja näistä yksi saatiin Joensuuhun. Myös valtakunnallinen naistutkimuksen verkosto, sittemmin Suomen Naistutkimuksen/Sukupuolentutkimuksen seura (SUNS) perustettiin samoihin aikoihin. Keskeisenä henkilönä naistutkimuksen muotoutumisessa ja järjestäytymisessä kulttuurintutkimuksessa toimi Aili Nenola, jonka tutkimushankkeessa myös Sinikka työskenteli 1990-luvun alussa lyhyen ajanjakson. Hankkeen porukalla tehtiin unohtumaton konferenssimatka Costa Ricaan, jossa pidetty tieteellinen esitelmä oli Sinikan tutkijanuran ensimmäisiä kansainvälisiä esityksiä. Kotimaassa keskustelua käytiin pitkälti SUNS:n kustantamassa tieteellisessä *Naistutkimus/Sukupuolentutkimus* -lehdessä, jonka toimituskunnassa Sinikka oli myös jossain vaiheessa mukana.



Gerontologien ja sukupuolentutkijoiden ohella Sinikka nostaa yhdeksi pitkäaikaiseksi taustaryhmäkseen kylätutkimuksen tekijät. Kiinnittyminen tähän ryhmään alkoi 1990-luvun alkupuolella Sinikan toimiessa amanuenssina Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksella Pekka Hakamiehen sijaisena. Tällöin Sinikka pyydettiin mukaan kahta valtimolaista kylää, Sivakkaa ja Rasimäkeä, tarkastelemaan kylätutkimusryhmään. Valtimon kylät -hanke on pitkäaikainen, seurantatutkimuksen kaltainen projekti, joka on tehnyt tutkimusta kylissä kymmenen vuoden välein aina näihin päiviin saakka. Sinikka on ollut mukana kolmessa eri vaiheessa keräämässä aineistoa kylissä, viimeksi vuosi sitten kesällä. Hän kertoo löytäneensä kaikissa häntä kiinnostaneissa tutkimusteemoissa – kylätutkimuksen ohella myös tutkimusetiikassa ja nettivuorovaikutuksen tutkimuksessa – kiinnostavia yhtymäkohtia sekä sukupuolen että ikääntymisen tutkimukseen:

Se on tietysti koko ajan ollut mulla läsnä tutkimuksessa se ikänäkökulma, samoin kuin sukupuoli-näkökulmakin. Kun mä jotakin aineistoa katson, niin ikä ja sukupuoli on jollakin tavalla siinä aina jonkinlaisena tulkintakehyksenä olemassa. Mä jotenkin näen ne niin perustavanlaatuisiksi kulttuurisiksi jäsenysperiaatteiksi – niin ikävaiheen ja sen kulttuurisen ymmärtämisen kuin sukupuolenkin. Ja tietenkin tässä kylätutkimuksessa on kiinnostavaa sen ajallinen perspektiivi, että sitä on tehty niin pitkään, että siinä on havaittavissa monta ajallista kulkua. Että on ne ihmiset, jotka ovat siellä kylillä asuneet ja eläneet, ja heidän vanhenemisensa, ja sitten on ne tutkijat, jotka ovat tutkineet ja itsekin vanhentuneet. Ja se kylä ja tutkimushanke, kuinka se tavallaan on muotoutunut aina eri tavoin, ja miten nämä linkkaa toisiinsa. Että siinä on todella jännää se, että osa tutkijoista on todellakin ollut jo monena vuosikymmenenä mukana siellä, heillä on valtava tietous kylien menneisyydestä, suullisesta historiasta ja kaikesta.

Ikäsyrrjinnän vastustaja

Kuten edellä on käynyt ilmi, Sinikasta tuli kulttuurigerontologi tietyllä tapaa sattuman kautta, kun hänelle ehdotettiin vanhuuden tutkimista proseminaarivaiheessa. Jutellesamme pyysimme Sinikkaa kertomaan, mikä sai hänet aikoinaan hyväksymään ehdotuksen ja tarttumaan teemaan, jonka moni kokee erityisesti omassa nuoruudessaan vieraaksi. Myös Sinikka itse pitää aihevalintaansa sikäli poikkeuksellisena, ettei hänen lähipiirissään tuolloin juurikaan ollut vanhoja ihmisiä. Silti jokin aiheessa veti puoleensa:

Jotenkin vain innostuin ja huomasin, kuinka vähän tätä on tutkittu. Tavallaan siinä alkoi aika nopeasti näkemään myös ikäsyrrjintään kytkeytyviä piirteitä, mitä käsiteltiin tutkimuksissakin. Yksi tärkeimmistä vaikuttajista minulle oli tässä amerikkalainen antropologi Barbara Myerhoff, joka teki etnografista tutkimusta juutalaisvanhusten keskuudessa kalifornialaisessa palvelutalossa. Erittäin kiinnostava tutkimus, johon tutustuin opiskeluaikana. Siinä tuli esille syrrjintä ja se, miten nämä ihmiset kokivat olevansa yhteiskunnan ulkopuolella ja näkymättömiä, vaikka sinänsä perinteiseen juutalaiseen kulttuuriin liittyikin varsinkin vanhojen miesten arvostus. Mutta yhteiskunta yhteisön ulkopuolella syrji heitä, ja he olivat näkymättömiä. Tätä kautta tulin siis jo aika varhaisessa vaiheessa tietoiseksi tästä vääryydestä, johon halusin tutkimuksellani jollain tavalla vaikuttaa tai ainakin tehdä näkyväksi sitä.

Uran edetessä myös tutkijan oma ikä on karttunut, mikä on tehnyt vanhenemisen tutkimuksen ajankohtaiseksi myös omassa henkilökohtaisessa elämässä. Sinikka nauraakin, että ”gerontologithan aina puhuu – niin kuin minullekin on tässä nyt käynyt –, että lopulta siirytään tutkimuskohteen puolelle”. Samalla Sinikka kuitenkin arvioi, että vaikka oma ikääntyminen on vahvistanut ja rikastanut näkemystä tutkimuskohteesta, ei se kuitenkaan ole muuttanut suhdetta tutkimusaiheeseen kovin radikaalisti.



Vaikka ajatus siitä, että ikääntyminen muuttaa gerontologin tutkijasta tutkimuskohteeksi, naurattaa väijäämättä, siihen liittyy myös vakavampi puolensa. Eläköityminen asettuu ikääntyvän ihmisen elämässä usein rajapyykiksi, joka leikkaa yksilön varsin rajustikin pois työelämästä ja työyhteisöstä. Tätä käytäntöä olisi Sinikan mukaan syytä tarkastella kriittisesti ja ymmärtää eläköityneet ”ihan normaaleiksi ihmisiksi”, jotka voisivat halutessaan yhä rikastuttaa ja tukea entistä työyhteisöään. Sinikka nosti asian esille jo *Eloren* [pääkirjoituksessa vuonna 2004](#), jolloin moni alan professoreista oli eläköitymässä:

Toivottavasti akateeminen maailma ei noudata tässä sukupolvimurroksessa työmarkkinoilla tavallista mallia, jonka mukaan eläkkeelle jääneen ja työpaikan välinen seinä on lähes murtumaton. Olisi toivottavaa, että houkuttelisimme vanhemmat tutkijasukupolvet rikastuttamaan edelleen akateemista kenttää heidän saavuttamallaan tietotaidolla ja akateemisellakin elämänviisaudella. Sellaista tietoa tarvitaan erityisesti nyt, kun yliopistot kamppailevat monien vastusten edessä. Näistä pienin ei suinkaan ole tyhjenevien virkojen säilyttäminen oppialalla edelleen.

Keskustellessamme luimme Sinikalle nämä sanat ja tiedustelimme, miten työelämän ja eläköitymisen välistä seinää voitaisiin murtaa ja miten eläköityneiden tietotaitoa ja elämänkokemusta voitaisiin edelleen hyödyntää työelämässä. Tasan kaksikymmentä vuotta sitten kirjoitetut sanat ovat Sinikasta edelleen vähintäänkin yhtä ajankohtaisia ja tärkeitä:

Toihan on semmoinen ajatus, mitä mieltä olen edelleenkin. Mä olen aina ajatellut, että aikamoista hukkaa se on, että eläkeiän jälkeen ihmiset siirtyy kokonaan pois. Olisi paljon fiksumpaa ja ideaalista – jos siis itse haluaa –, että jo ennen eläkkeelle jäämistä alettaisiin ehkä keventämään työpanosta ja miettimään, miten sitten eläköitymisen jälkeen voisi parhaiten hyödyttää sitä laitosta ja missä määrin: tekemällä jonkinlaisia opetuskeikkoja, ohjauskeikkoja kenties – tai mitä nyt kukakin haluaa. Eihän se kokonaan poissuljettua ole nytkään, mäkinhän olen nyt vieraillevan tutkijan statuksella ja saan tutkimusta tehdä, vaikka en tietenkään saa siitä palkkaa. Että eihän se suhde siis välttämättä kokonaan katkea, mutta myös nimenomaan opetuksen ja ohjauksen osalta sitä voisi jossain määrin jatkaa, jos itse haluaa. [...] Kyllä näissä nykyisissä käytännöissä jää se asiantuntijuus, mikä on uran ja elämän aikana karttunut, se jää hyödyntämättä.

Sinikka haluaa kuitenkin korostaa, että häntä on yliopistossa kohdeltu hyvin eikä eläkkeelle siirtymisessä ole ollut ongelmia. Kyse onkin yleisestä ajattelu- ja toimintatavasta, joka voisi olla toisinkin. Sinikka nimittäin muistaa hyvin opiskeluajoiltaan Helsingin yliopistosta 1980-luvun alusta, kuinka laitoksella oli oma työhuone jo tehtävästään eläköityneelle professori, akateemikko Matti Kuuselle. Kuusi olikin välillä paikalla ja muun muassa antoi opetusta sekä osallistui myös joihinkin laitoksen kokouksiin ja muihin tilaisuuksiin, mitä Sinikka piti aloittelevana opiskelijana ”hienona juttuna”. Sinikasta onkin sääli, että tällaiset hyvät käytännöt ovat jääneet sivuun yliopistoissa, joissa kärvistellään yhä niukkenevien rahoitusten ja resursien kanssa.

Eläköityneiden asiantuntijuuden ja mahdollisen työpanoksen hukkaaminen ei toki koske vain akateemista maailmaa vaan leimaa Sinikan mukaan työelämää kauttaaltaan. Hän arvelee, että taustalla on työmarkkinoilla tavallinen, ikäsyriävä ajattelu, ”jossa ikääntyminen vie työntekijältä työkyvyn, noin karkeasti sanottuna”. Tilanteeseen vaikuttanee kuitenkin myös eläkkeiden verotus, joka ei kannusta keikkatöiden tekemiseen, sekä työmarkkinoita laajemminkin leimaava kankea ja kategorinen, esimerkiksi sairauslomien yhteydessä ilmenevä ajattelu, jonka mukaan työtä joko tehdään sataprosenttisesti tai ei tehdä ollenkaan. Sinikka toivoisikin, että tällaisia työmarkkinoiden ajattelu- ja toimintatapoja saataisiin murrettua, mikä mahdollistaisi myös eläköityneiden asiantuntemuksen ja elämän aikana karttuneen



tietotaidon nykyistä tehokkaamman hyödyntämisen niin akateemisilla kuin muillakin aloilla. ”Siis jos siihen itse on halukas”, Sinikka painottaa.

Kulttuurigerontologi eläkkeellä

Jäätyään itse eläkkeelle syksyllä 2023 Sinikka on jossain määrin jatkanut yliopistotyötä vierailevan tutkijan statuksella. Tämä on antanut aikaa pohtia, haluaako hän vielä jatkaa akateemisissa kuvioissa ja millaisella panoksella vai siirtyäkö kokonaan uuden äärelle. Hän on työskennellyt joidenkin tutkimustekstien parissa ja tehnyt akateemisia asiantuntijatehtäviä. Loppuvuonna 2024, kun eläköitymisestä on kulunut yli vuosi, on kuitenkin hiljalleen alkanut tuntua siltä, että muut asiat ovat elämässä tärkeämpiä ja akateeminen työ saa vähitellen jäädä. Tällä hetkellä Sinikka kokeekin tärkeäksi mummoilun lapsenlapsilleen sekä uusien asioiden ja taitojen opetteluun – sekä ylipäättään ajan antamisen kaikelle sille, mille ei aiemmin työn ohella riittänyt resursseja. Myös jonkinasteinen yhteiskunnallinen vaikuttaminen, ympäristön ja luonnon suojelu sekä lisääntyvän militarismin vastustaminen tuntuvat nyt tärkeiltä.

Katsoessaan työuraansa taaksepäin Sinikka nostaa esille yhden harmituksen aiheen, sen, ettei tutkimuksen tekoon tuntunut koskaan jäävän tarpeeksi aikaa. Yhtäältä tähän vaikutti hänen toimenkuvansa, jossa painottuivat ohjaamis- ja opetustehtävät. Myös jatkuvaa muutosprosessia elävä yliopisto nopeasti muuttuvine tietoteknisine vaatimuksineen ja erityisesti loppuvuosina alati lisääntyneet kiireet söivät osaltaan mahdollisuuksia tutkimuksen tekoon. Tämä kypsytti myös päätöstä eläkkeelle siirtymisestä heti, kun se oli mahdollista. Lisäksi tutkimuksenteon edellytyksiin vaikutti myös monen tieteentekijän tunnistama tilanne, jossa erilaisten roolien ja vastuiden, kuten tutkijuuden ja vanhemmuuden tai vaikkapa tutkijuuden ja opettajuuden yhteensovittaminen ei käy kitkattomasti:



Kuva: Sinikka Vakimo

Aina jokin taho kärsii ja viime kädessä vastuu – ja huono omatunto – on opettaja-ohjaaja-tutkijalla itsellään. Onneksi asiasta puhutaan nykyään enemmän ja nuoremmat tutkija-opettajasukupolvet tuntuvat olevan valveutuneempia tässäkin asiassa kuin oma sukupolveni on ollut. Vaikka akateeminen työ olisi kutsumus ja intohimo, ei sen varjolla saa kohdella miten tahansa eikä muita elämänalueita laiminlyödä sen perusteella.

Näiden nuoremmille, erilaisten roolien ristipaineessa toimiville tutkijapolville suunnattujen terveisten ohella kyselimme Sinikalta, millaista tutkimusta hän toivoisi jatkossa näkevänsä. Pohtiessaan perinteen- ja kulttuurintutkimuksen asemaa ja tehtävää humanistisina tieteinä hän nostaa esille humanin ihmiskäsityksen levittämisen ja uusien, kriittisten näkökulmien



tarjoamisen nykyhetken kiperiin ongelmiin perinteen- ja kulttuurintutkimuksen suunnasta. Kulttuurintutkijahan tarkkailee maailmaa ympärillään ja löytää sieltä kiinnostavia ja merkityksellisiä tutkimuskohteita. Hän näkee perinteentutkimuksen ytimessä olevan vallassa olevien, menneisyydestä kumpuavien ajattelumallien ja traditioiden tunnistamisen ja niiden kriittisen tarkastelun, kyseenalaistamisenkin. Ikääntymisen ja vanhuuden tutkimuksen suunnasta tämä voisi esimerkiksi tarkoittaa paitsi muuttuvien vanhuuskäsitysten ja -oletusten kriittistä tarkastelua myös muistisairauksiin liittyvien ajattelumallien tutkimusta:

Väestön ikääntyminen ja muistisairauksien lisääntyminen on sellainen kiinnostava aspekti, jota mun mielestä pitäisi enemmän tutkia just kulttuurintutkimuksen näkökulmasta. Se on niin semmoinen pelottava asia, joka työnnetään piiloon tai ollaan ajattelematta tai ei haluta hyväksyä, että se on erittäin todennäköistä, että meistä yhdelle jos toisellekin tulee jossain vaiheessa muistisairauksia – jos ei itselle niin läheiselle. Sen ajatuksen kanssa täytyy opetella elämään ja siihen voi myös valmistautua, ainakin osittain. Muistisairauksiin liittyy kulttuurissa ja yhteiskunnassa ihan älyttömästi syrjiviä ja torjuvia mekanismeja. Siitä pitäisi paljon enemmän puhua ja tutkia sitä.

Tärkeää olisi Sinikan mukaan myös se, että ”muistisairauden diagnosoiminen ei leimaisi ihmistä yhtäkkisesti dementikoksi, vaan että näkisimme ihmisen edelleen ensisijaisesti ihmisenä, emme vain sairauden kautta”. Tämän ymmärryksen luomisessa sekä ylipäätään muistisairauksien kokemisen ja esittämisen tarkastelussa olisi perinteen- ja kulttuurintutkijoilla työnsarkaa. Lopuksi Sinikka kuitenkin korostaa, että jokainen tutkijasukupolvi elää muuttuneessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa ja se itse hahmottelee sitä kiinnostavat tutkimustemat. ”Tähän ei vanhempien neuvoja tarvita.”

Lopuksi haluamme vielä esittää Sinikalle kiitokset. Tutustuimme molemmat Sinikkaan jo perinteentutkimuksen perustutkinto-opiskelijoina: Pihla 1990-luvulla ja Anna seuraavalla vuosikymmenellä. Ilmapiiri Joensuun yliopiston perinteentutkimuksen sekä laajemmin kulttuurintutkimuksen oppiaineessa oli leppoisa ja henkilökunta kaiken kaikkiaan helposti lähestyttävää. Muistamme Sinikan sekä innostavana että sopivasti jämökkänä opettajana ja ohjaajana. Keskustelut jatkuivat usein myös luentojen ja seminaarien ulkopuolella ja synnyttivät mielenkiinnon alaa ja tutkijanuraa kohtaan. Pihlan ensimmäinen, proseminaarityön pohjalta kirjoitettu artikkeli ilmestyi nimenomaan Sinikan ja Jyrkin rohkaisemana *Elektroloristissa* vuonna 1997. Sinikka on kannustanut ja tukenut tutkijanuralle lähtemisessä meitä molempia ja toiminut myös väitöskirjojemme yhtenä ohjaajana. Lämmin kiitos kannustuksesta, keskusteluista ja yhteistyöstä kuluneiden vuosien ja jo vuosikymmentenkin mittaan, Sinikka! Monet oppisi, neuvosi ja esimerkkisi kulkevat kanssamme edelleen työsamme opettajina ja tutkijoina.

FT Anna Kinnunen on perinteentutkimuksen yliopistonlehtori Itä-Suomen yliopistossa.

FT Pihla Maria Siim työskentelee erikoistutkijana Siirtolaisuusinstituutissa ja tutkijana Tarton yliopistossa.